

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

***Informacja o realizacji
ustawy o pomocy osobom uprawnionym
do alimentów w 2011 r.***

Warszawa, czerwiec 2012

Spis treści

WPROWADZENIE	3
1. REGULACJE ZAWARTE W USTAWIE O POMOCY OSOBOM UPRAWNIONYM DO ALIMENTÓW.	3
1.1. POSTĘPOWANIE WOBEC DŁUŻNIKÓW ALIMENTACYJNYCH	3
1.2. ŚWIADCZENIA Z FUNDUSZU ALIMENTACYJNEGO.....	5
<i>Osoby uprawnione</i>	5
<i>Wysokość świadczenia z funduszu alimentacyjnego</i>	6
<i>Finansowanie</i>	6
2. REALIZACJA USTAWY O POMOCY OSOBOM UPRAWNIONYM DO ALIMENTÓW W 2011 R.	7
2.1. POSTĘPOWANIE WOBEC DŁUŻNIKÓW ALIMENTACYJNYCH.	8
2.2. WYPŁATA ŚWIADCZEŃ Z FUNDUSZU ALIMENTACYJNEGO.	9
<i>Liczba korzystających ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego</i>	9
<i>Wydatki na świadczenia z funduszu alimentacyjnego</i>	13
2.3. OBSŁUGA ZADAŃ PRZEWIDZIANYCH W USTAWIE O POMOCY OSOBOM UPRAWNIONYM DO ALIMENTÓW	13
<i>Koszty obsługi</i>	13
<i>Decyzje</i>	15
<i>Liczba zatrudnionych</i>	15
<i>Kwoty zwrócone przez dłużników alimentacyjnych z tytułu wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego, kwoty wygaszone oraz kwoty umorzone</i>	15
2.4. ZWROT NIENALEŻNIE POBRANYCH ŚWIADCZEŃ Z FUNDUSZU ALIMENTACYJNEGO.....	16
PODSUMOWANIE	17

Wprowadzenie

Z dniem 1 października 2008 r. weszła w życie *ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów* (Dz.U. z 2009 r. Nr 1, poz.7 z późn. zm.) określająca zasady pomocy materialnej udzielanej przez państwo osobom mającym trudności w egzekucji wierzytelności alimentacyjnych od rodziców oraz zakres prowadzenia przez gminy postępowania wobec dłużników alimentacyjnych.

1. Regulacje zawarte w ustawie o pomocy osobom uprawnionym do alimentów.

Ustawa o pomocy osobom uprawnionym do alimentów reguluje dwie istotne kwestie związane z brakiem skuteczności egzekucji zasądzonych od rodziców alimentów. Pierwszą z nich jest postępowanie gmin wobec dłużników alimentacyjnych, którego celem jest poprawa ściągalności alimentów, drugą pomoc państwa dla rodzin z dziećmi, będących w trudnej sytuacji materialnej w związku z nieskuteczną egzekucją alimentów.

1.1. Postępowanie wobec dłużników alimentacyjnych

Regulacje zawarte w *ustawie*, dotyczące prowadzenia postępowania wobec dłużników alimentacyjnych, dotyczą wszystkich dłużników, wobec których egzekucja alimentów jest bezskuteczna (nie ograniczają się tylko do dłużników, których wierzyciel otrzymuje świadczenie z funduszu alimentacyjnego). Ich celem jest skoordynowanie działań wierzycieli, władz samorządowych, sądów, komorników sądowych i innych instytucji, mających na celu poprawę efektywności w zakresie egzekucji zasądzonych alimentów. Działania te dotyczą:

1. *Wnioskowania przez osobę uprawnioną (tj. osobę uprawnioną do alimentów od rodzica na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd, jeżeli egzekucja okazała się bezskuteczna) do swej gminy jako gminy wierzyciela o podjęcie działań wobec dłużnika alimentacyjnego.* Każdorazowo, w przypadku bezskuteczności egzekucji osoba uprawniona może złożyć do organu właściwego wierzyciela wniosek o podjęcie działań wobec dłużnika alimentacyjnego.
2. *Ścisłej współpracy gminy wierzyciela z gminą dłużnika.* Organ właściwy (wójt/burmistrz/prezydent miasta) wierzyciela zobowiązany jest do wystąpienia do organu właściwego dłużnika z wnioskiem o podjęcie działań wobec dłużnika każdorazowo w sytuacji przyznania osobie uprawnionej świadczeń z funduszu alimentacyjnego albo złożenia wniosku w tej sprawie przez osobę uprawnioną (zobacz pkt. 1). Zaś organ właściwy dłużnika zobowiązany jest do informowania gminy wierzyciela o podjętych wobec dłużnika działaniach i ich efektach.

3. *Sprawdzania sytuacji rodzinnej, dochodowej, zawodowej i zdrowotnej dłużnika alimentacyjnego oraz przyczyn nielożenia na utrzymanie osoby uprawnionej, poprzez przeprowadzenie wywiadu alimentacyjnego (albo uzyskanie takich informacji z rodzinnego wywiadu środowiskowego przeprowadzonego na podstawie przepisów o pomocy społecznej) oraz odebranie oświadczenia majątkowego.* Gmina dłużnika przeprowadza wywiad alimentacyjny i odbiera oświadczenie majątkowe albo występuje do ośrodka pomocy społecznej o udzielenie informacji dotyczących dłużnika, pochodzących z rodzinnego wywiadu środowiskowego.
4. *Ścisłej współpracy gmin z komornikami.* W przypadku bezskutecznej egzekucji alimentów, komornik sądowy prowadzący postępowanie jest obowiązany do informowania gminy dłużnika i gminy wierzyciela o stanie egzekucji i przyczynach jej bezskuteczności. Zaś gmina dłużnika i gmina wierzyciela przekazują komornikowi sądowemu wszelkie informacje istotne dla skuteczności egzekucji, w tym pochodzące z wywiadu alimentacyjnego oraz oświadczenia majątkowego (patrz pkt 3).
5. *Aktywizacji zawodowej dłużników alimentacyjnych.* W przypadku, gdy dłużnik alimentacyjny nie może wywiązać się ze swych zobowiązań z powodu braku zatrudnienia, gmina, na terenie której on zamieszkuje, zobowiązuje dłużnika do zarejestrowania się w powiatowym urzędzie pracy jako osoba bezrobotna albo poszukująca pracy, a także informuje ten urząd o potrzebie aktywizacji zawodowej dłużnika.
6. *Złożenia przez gminę dłużnika do prokuratury wniosku o ściganie dłużnika za przestępstwo uporczywego uchylania się od alimentacji (art. 209 § 1 Kodeksu karnego) oraz wniosku do starosty o zatrzymanie prawa jazdy dłużnikowi alimentacyjnemu.* Wnioski te kieruje się w przypadku uniemożliwienia przez dłużnika przeprowadzenia wywiadu alimentacyjnego, odmowy złożenia oświadczenia majątkowego, odmowy zarejestrowania się w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotny lub poszukujący pracy albo odmowy - bez uzasadnionej przyczyny - przyjęcia propozycji odpowiedniego zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, wykonywania prac społecznie użytecznych, prac interwencyjnych, robót publicznych, prac na zasadach robót publicznych albo udziału w szkoleniu, stażu lub przygotowaniu zawodowym dorosłych.
7. *Wnioskowania o alimenty od osób zobowiązanych w dalszej kolejności do alimentacji.* Jeżeli nie można wyegzekwować należności od dłużnika alimentacyjnego, wówczas istnieje możliwość zasądzenia alimentów na dziecko od osób zobowiązanych w dalszej kolejności do alimentacji, np. od dziadków dziecka.

8. *Kontroli sądów nad działalnością komorników.* Organ właściwy dłużnika i wierzyciela informują sąd o bezczynności lub wszelkich przejawach opieszałości komornika prowadzącego postępowanie egzekucyjne przeciwko dłużnikowi alimentacyjnemu.
9. *Przekazywania do biura informacji gospodarczej informacji o zobowiązaniu lub zobowiązaniach dłużnika alimentacyjnego w razie powstania zaległości za okres dłuższy niż 6 miesięcy.*

Jednocześnie należy zauważyć, że z innych ustaw wynika, iż:

- komornik jest zobowiązany we własnym zakresie do ustalenia wysokości zarobków i stanu majątkowego dłużnika oraz miejsca jego zamieszkania,
- opiekun dziecka może złożyć wniosek o wszczęcie egzekucji świadczeń alimentacyjnych do komornika właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby zobowiązanej do płacenia alimentów na dzieci lub komornika właściwego ze względu na swoje własne miejsce zamieszkania,
- pracodawca, na podstawie wyroku zasądzającego alimenty, złożonego u niego przez wierzyciela, jest zobowiązany do potrącania z wynagrodzenia pracownika należności na zaspokojenie świadczeń alimentacyjnych (nie ma konieczności postępowania komorniczego); pracodawca ma obowiązek przekazywać wierzycielowi kwoty na pełne zaspokojenie świadczenia alimentacyjnego, nie więcej jednak niż 60% wynagrodzenia dłużnika,
- komornik, w przypadku powstania zaległości za okres dłuższy niż 6 miesięcy, z urzędu składa wniosek o wpisanie dłużnika alimentacyjnego do rejestru dłużników niewypłacalnych w Krajowym Rejestrze Sądowym.

1.2. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego

Osoby uprawnione

Świadczenie z funduszu alimentacyjnego przysługuje osobie uprawnionej w przypadku bezskuteczności egzekucji zasądzonych alimentów. Świadczenie to przysługuje do ukończenia 18 roku życia lub do ukończenia 25 roku życia, jeżeli dziecko uczy się w szkole lub szkole wyższej. W przypadku posiadania przez osobę uprawnioną orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności, świadczenie z funduszu alimentacyjnego przysługuje bez względu na jej wiek. Aby otrzymać świadczenie dochód na osobę w rodzinie z roku kalendarzowego poprzedzającego okres świadczeniowy nie może przekroczyć kwoty 725 zł netto (po odliczeniu należnego podatku oraz składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne).

Bezskuteczność egzekucji – zgodnie z *ustawą* - ma miejsce wówczas, gdy w okresie dwóch ostatnich miesięcy nie wyegzekwowano pełnej kwoty należności z tytułu zaległych i bieżących zobowiązań alimentacyjnych. Za bezskuteczność egzekucji uznaje się również niemożność wszczęcia lub prowadzenia egzekucji alimentów przeciwko dłużnikowi przebywającemu poza granicami Polski, w szczególności z powodu braku podstawy prawnej do podjęcia czynności zmierzających do wykonania tytułu wykonawczego w miejscu zamieszkania dłużnika albo w sytuacji braku możliwości wskazania przez osobę uprawnioną miejsca zamieszkania dłużnika.

Wysokość świadczenia z funduszu alimentacyjnego

Kwota świadczenia z funduszu alimentacyjnego jest limitowana. Świadczenie to przysługuje w wysokości bieżąco zasądzonego świadczenia alimentacyjnego, nie więcej jednak niż 500 zł na osobę.

Wniosek o świadczenie z funduszu alimentacyjnego składa się bezpośrednio w jednostce realizującej *ustawę o pomocy osobom uprawnionym do alimentów*, właściwej ze względu na miejsce zamieszkania osoby uprawnionej, tj. urządzenie gminy lub miasta, ośrodka pomocy społecznej albo specjalnie powołanej do tego celu jednostce organizacyjnej. Do wniosku o ustalenie prawa do świadczenia należy dołączyć stosowne dokumenty (oświadczenia lub zaświadczenia), m.in. potwierdzające wysokość osiągniętych dochodów, bezskuteczność prowadzonego postępowania egzekucyjnego.

Prawo do świadczenia z funduszu alimentacyjnego ustala się na okres świadczeniowy, trwający od 1 października do 30 września następnego roku kalendarzowego.

Finansowanie

Wypłata świadczeń z funduszu alimentacyjnego, koszty obsługi związane z ich wypłatą oraz koszty podejmowanych wobec dłużników działań, finansowane są w formie dotacji celowej z budżetu państwa na świadczenia rodzinne. Zgodnie z art. 31 *ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów*, dotacja na koszty jej obsługi stanowi 3% otrzymanej dotacji na realizację zadań określonych w tej *ustawie*.

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego mają charakter zwrotny. Dłużnik alimentacyjny jest zobowiązany do zwrotu organowi właściwemu wierzyciela należności w wysokości świadczeń z funduszu alimentacyjnego wypłaconych osobie uprawnionej, łącznie z ustawowymi odsetkami, które naliczane są od pierwszego dnia następującego po dniu wypłaty świadczenia, do dnia spłaty całości należności dłużnika wobec gminy z tego tytułu. Z kwoty zwróconej przez dłużnika 20% przekazywane jest na dochód gminy

wierzyciela oraz 20% na dochód gminy dłużnika, pozostałe 60% kwoty zwrotu oraz ustawowe odsetki stanowią dochód budżetu państwa. Intencją ustawodawcy - znajdującą odzwierciedlenie w art. 27 ust. 6 *ustawy* - jest, by ta część zwróconych kwot, która stanowi dochód własny gmin, została przeznaczona w szczególności na pokrycie kosztów działań podejmowanych wobec dłużników alimentacyjnych.

W okresie, kiedy osobie wypłacane są świadczenia z funduszu alimentacyjnego, wyegzekwowane od jej dłużnika kwoty przekazywane są w pierwszej kolejności do gminy na pokrycie należności budżetowych powstałych w wyniku wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego, w drugiej zaś – na pokrycie należności z tytułu zaliczek alimentacyjnych, wypłaconych na podstawie obowiązującej od 1 września 2005 r. do 30 września 2008 r. ustawy z dnia 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (Dz.U. Nr 86, poz. 732 z późn. zm.). Dopiero po zaspokojeniu tych należności, pozostałe kwoty przekazywane są osobie uprawnionej do alimentów na zaspokojenie należności alimentacyjnych wynikających z wyroku sądowego. W ostatniej kolejności zaspokajane są należności z tytułu świadczeń wypłaconych ze zlikwidowanego z dniem 1 maja 2004 r. funduszu alimentacyjnego.

Po zaprzestaniu wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego, wyegzekwowane od dłużnika kwoty przekazywane są w pierwszej kolejności na pokrycie należności wierzyciela do wysokości zasądzonych miesięcznie alimentów, a następnie na pokrycie należności z tytułu świadczeń wypłacanych z budżetu państwa w zastępstwie niewyegzekwowanych alimentów (odpowiednio kolejno na pokrycie należności z tytułu: świadczeń z funduszu alimentacyjnego, zaliczek alimentacyjnych i świadczeń ze zlikwidowanego w 2004 r. funduszu alimentacyjnego).

2. Realizacja ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów w 2011 r.

Głównym źródłem informacji o funkcjonowaniu *ustawy* są przygotowywane przez gminy raz na kwartał sprawozdania z realizacji zadań przewidzianych w ustawie o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. Sprawozdania mają charakter rzeczowo-finansowy, a ich zakres określa - w odniesieniu do danych za 2011 r. - *rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 września 2008 r. w sprawie sprawozdań z realizacji zadań przewidzianych w ustawie o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz.U. Nr 173 poz. 1075)*.

2.1. Postępowanie wobec dłużników alimentacyjnych.

W 2011 r. gminy prowadziły postępowanie wobec **217,4 tys.** dłużników alimentacyjnych, co w porównaniu z 2010 r. (182,7 tys. dłużników) oznacza wzrost o 19% liczby dłużników alimentacyjnych objętych postępowaniem gmin.

Podstawową przyczyną niepłacenia alimentów przez dłużników jest ukrywanie przez nich dochodów i majątku, z których mogłaby być prowadzona egzekucja albo brak zatrudnienia. W pierwszym przypadku *ustawa* daje możliwość przeprowadzania z dłużnikiem wywiadu alimentacyjnego oraz odebrania od niego oświadczenia majątkowego (ewentualnie pozyskania takich informacji z rodzinnego wywiadu środowiskowego, jeśli był on przeprowadzony dla celów pomocy społecznej), zaś w drugim - wszczęcia procedury, której celem jest aktywizacja zawodowa dłużnika alimentacyjnego.

Tablica 1. Liczba i struktura działań podejmowanych wobec dłużników alimentacyjnych w 2011 r.

Lp.	Wyszczególnienie	Działania		Działania które doprowadziły do wzrostu ściągalności należności alimentacyjnych		Skuteczność działań
		liczba	struktura	liczba	struktura	
1.	Przekazanie komornikowi sądowemu informacji mających wpływ na egzekucję zasądzonych świadczeń alimentacyjnych, pochodzących z wywiadu alimentacyjnego oraz oświadczenia majątkowego	83 317	30,79%	12 505	47,23%	15,01%
2.	Przekazanie komornikowi sądowemu informacji mających wpływ na egzekucję zasądzonych świadczeń alimentacyjnych pochodzących z rodzinnego wywiadu środowiskowego	6 100	2,25%	576	2,18%	9,44%
3.	Zobowiązanie dłużnika alimentacyjnego do zarejestrowania się w urzędzie pracy jako bezrobotny albo poszukujący pracy	27 100	10,02%	2 308	8,72%	8,52%
4.	Zwrócenie się z wnioskiem do starosty o podjęcie działań zmierzających do aktywizacji zawodowej dłużnika alimentacyjnego	45 375	16,77%	3 429	12,95%	7,56%
5.	Złożenie wniosku o ściganie za przestępstwa określone w art. 209 § 1 Kodeksu karnego	64 344	23,78%	4 853	18,33%	7,54%
6.	Skierowanie wniosku o zatrzymanie prawa jazdy dłużnika alimentacyjnego	39 215	14,49%	2 784	10,52%	7,10%
7.	Skierowanie wniosku o zwrot zatrzymanego prawa jazdy dłużnika alimentacyjnego	5 100	1,89%	x	x	x
8.	Wystąpienie z powództwem o ustalenie alimentów od innych osób	7	0,00%	6	0,02%	85,71%
9.	Informacje przekazywane sądu o bezczynności lub opieszałości komornika sądowego (art. 3 ust. 8 ustawy)	35	0,01%	13	0,05%	37,14%
10.	Ogółem	270 593	100,00%	26 474	100,00%	9,78%

Źródło: Dane MPiPS ze sprawozdań z realizacji ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów za 2011 r.

W 2011 r. najwięcej działań podjętych wobec dłużników alimentacyjnych przez gminy dotyczyło przekazania komornikowi sądowemu informacji z przeprowadzonego przez gminy wywiadu alimentacyjnego i uzyskanego oświadczenia majątkowego (30,79% ogółu działań wobec dłużników), złożenia do prokuratury wniosku o przestępstwo uporczywego uchylania się od alimentacji określone w art. 209 § 1 Kodeksu karnego (23,78% działań). Blisko 17%

ogółu działań wobec dłużników dotyczyło poinformowania powiatowego urzędu pracy o potrzebie aktywizacji zawodowej dłużnika alimentacyjnego oraz (blisko 15% przypadków) skierowania do starosty wniosku o zatrzymanie prawa jazdy dłużnika alimentacyjnego. Natomiast do wzrostu egzekucji w największym stopniu przyczyniło się wystąpienie z powództwem o ustalenie alimentów od innych osób (ponad 85%), przekazanie do sądu informacji o bezczynności lub opieszałości komornika sądowego (ponad 37%) oraz przekazanie komornikowi informacji z wywiadu alimentacyjnego i oświadczenia majątkowego albo informacji pochodzących z rodzinnego wywiadu środowiskowego (łącznie skutecznych było blisko 25% podjętych tego rodzaju działań).

W 2011 r. skuteczność podjętych działań (liczba działań, która doprowadziła do wzrostu ściągальności należności alimentacyjnych) wyniosła ogółem niespełna **9,8%**, tj. na tym samym poziomie co w 2010 r. Trzeba jednak podkreślić, że egzekucja alimentów i skuteczność w tym zakresie to przede wszystkim domena działań komorników, gminy tylko służą pomocą komornikom w zakresie stosownym do ich ograniczonych możliwości jako instytucji społecznej, a nie egzekucyjnej.

2.2. Wypłata świadczeń z funduszu alimentacyjnego.

Liczba korzystających ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego

W 2011 r. wypłacano przeciętnie miesięcznie **336,4 tys.** świadczeń z funduszu alimentacyjnego. Liczba ta jest o 9,2 tys., tj. o 2,8% wyższa niż liczba świadczeń z funduszu alimentacyjnego wypłacanych przeciętnie miesięcznie w 2010 r. (327,2 tys. świadczeń). Większość z tych świadczeń (82,8%) wypłacano na osoby w wieku 0 – 17 lat . Na osoby w wieku 18 – 24 lat wypłacano 17,1% świadczeń, zaś resztę (0,1%) stanowiły osoby w wieku 25 i więcej lat (osoby niepełnosprawne w stopniu znacznym w wieku 25 lat i więcej).

W 2011 r. świadczenia z funduszu alimentacyjnego pobierało ogółem 323,4 tys. osób, tj. o 3,6% więcej niż w 2010 r. (312,3 tys. osób).

Wśród pobierających świadczenia z funduszu alimentacyjnego przeważały osoby wychowywane w rodzinach niepełnych, tj. wychowywane przez rodzica niepozostającego w związku małżeńskim (70,1%). Drugą co do wielkości grupę świadczeniobiorców świadczeń z funduszu alimentacyjnego stanowiły osoby wychowywane przez rodzica pozostającego w związku małżeńskim z dłużnikiem alimentacyjnym (13,9% ogółu świadczeniobiorców), a trzecią - osoby wychowywane przez rodzica, który ponownie zawarł związek małżeński (8,4%). W stosunku do 2010 r., w 2011 r. zauważalny jest nieznaczny spadek (o 2 pkt. proc.) odsetka osób wychowywanych przez rodzica niepozostającego w związku małżeńskim oraz nieznaczny wzrost odsetka osób wychowywanych przez rodzica

pozostającego w związku małżeńskim z dłużnikiem alimentacyjnym (o 1,5 pkt. proc.) i odsetka osób wychowywanych przez rodzica, który ponownie zawarł związek małżeński (o 0,7 pkt. proc.).

Tablica 2. Liczba osób otrzymujących świadczenia z funduszu alimentacyjnego według jej statusu w rodzinie.

Liczba osób otrzymujących świadczenia z funduszu alimentacyjnego według jej statusu w rodzinie	2010 r.		2011 r.		Dynamika
	przeciętna miesięczna liczba osób	struktura	przeciętna miesięczna liczba osób	struktura	2010 = 100
Ogółem	312 332	100,0%	323 365	100,0%	103,5
- z tego:					
wychowywanych przez osobę pozostającą w związku małżeńskim z osobą zobowiązaną do alimentacji wobec osoby uprawnionej	38 615	12,4%	45 001	13,9%	116,5
wychowywanych przez osobę pozostającą w związku małżeńskim z osobą niezobowiązaną do alimentacji wobec osoby uprawnionej	24 133	7,7%	27 113	8,4%	112,3
wychowywanych przez rodzica niepozostającego w związku małżeńskim	225 335	72,1%	226 585	70,1%	100,6
wychowywanych przez rodziców niepozostających w związku małżeńskim	7 522	2,4%	7 918	2,4%	105,3
pobierających świadczenie z funduszu alimentacyjnego na siebie	16 727	5,4%	16 748	5,2%	100,1

Źródło: Dane MPiPS ze sprawozdań z realizacji ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów za 2010 i 2011 r.

W 2011 r. przeciętna miesięczna wysokość świadczenia z funduszu alimentacyjnego wynosiła 329,57 zł i była o 19,19 zł ,tj. o 6,2% wyższa niż w 2010 r.

W strukturze beneficjentów świadczeń z funduszu alimentacyjnego zmniejszył się udział odbiorców niższych kwot świadczeń (do 300 zł), a wzrósł udział odbiorców średnich (300,01-400 zł) i najwyższych (400,01-500 zł) kwot świadczeń z funduszu alimentacyjnego. I tak, odsetek osób pobierających świadczenia w kwocie do 300 zł wyniósł 52,9% i w porównaniu z 2009 r. (60,3%) był o 7,4 pkt. proc. niższy, natomiast odsetek korzystających ze świadczeń w kwocie 300,01-400 zł był o 2,9 pkt. proc. wyższy, zaś odsetek korzystających ze świadczeń w kwocie 400,01-500 zł o 4,5 pkt. proc. wyższy niż w 2010 r. Jest to efektem zasądzania przez sądy z biegiem lat coraz wyższych kwot alimentów, w tym w związku ze składaniem wniosków o podwyższenie kwot wcześniej zasądzonych alimentów.

Tablica 3. Liczba osób otrzymujących świadczenia z funduszu alimentacyjnego według wysokości świadczenia z funduszu alimentacyjnego.

Liczba osób otrzymujących świadczenia z funduszu alimentacyjnego według wysokości świadczenia z funduszu alimentacyjnego	2010 r.		2011 r.		Dynamika
	przeciętna miesięczna liczba osób	struktura	przeciętna miesięczna liczba osób	struktura	2010 = 100
Ogółem	312 332	100,0%	323 365	100,0%	103,5
z tego:					
- do 100 zł	6 838	2,2%	5 426	1,7%	79,3
- od 100,01 do 200 zł	67 254	21,5%	55 660	17,2%	82,8
- od 200,01 do 300 zł	114 355	36,6%	109 961	34%	96,2
- od 300,01 do 400 zł	75 236	24,1%	87 355	27%	116,1
- od 400,01 do 500 zł	48 649	15,6%	64 963	20,1%	133,5

Źródło: Dane MPiPS ze sprawozdań z realizacji ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów za 2010 i 2011 r.

Struktura beneficjentów według wysokości świadczenia z funduszu alimentacyjnego jest odzwierciedleniem ich struktury według wysokości zasądzonych alimentów. Nieznaczny był odsetek osób pobierających świadczenia z funduszu alimentacyjnego, mających zasądzone alimenty w kwocie przekraczającej 500 zł (tj. przekraczającej maksymalną kwotę świadczenia z funduszu alimentacyjnego) – zaledwie 4,1% świadczeniobiorców (3,1% świadczeniobiorców w 2010 r.). Zauważalny jest natomiast wzrost odsetka osób uprawnionych do świadczeń z funduszu alimentacyjnego, na rzecz których zasądzone są alimenty w kwocie 300,01-500 zł i spadek odsetka osób uprawnionych do świadczeń z funduszu alimentacyjnego w kwocie do 300 zł.

Tablica 4. Liczba osób otrzymujących świadczenia z funduszu alimentacyjnego według wysokości zasądzonych alimentów.

Liczba osób otrzymujących świadczenia z funduszu alimentacyjnego według wysokości zasądzonych alimentów	2010		2011 r.	
	przeciętna miesięczna liczba osób	struktura	przeciętna miesięczna liczba osób	struktura
Ogółem	312 332	100,0%	323 365	100,0%
z tego:				
- do 100 zł	7 087	2,3%	5 755	1,8%
- od 100,01 do 200 zł	68 992	22,1%	56 919	17,6%
- od 200,01 do 300 zł	115 236	36,9%	110 938	34,3%
- od 300,01 do 400 zł	73 983	23,7%	86 416	26,7%
- od 400,01 do 500 zł	37 093	11,9%	50 283	15,5%
- od 500,01 do 700 zł	8 100	2,6%	10 650	3,3%
- od 700,01 do 900 zł	1 089	0,3%	1 437	0,5%
- od 900,01 zł	752	0,2%	967	0,3%

Źródło: Dane MPiPS ze sprawozdań z realizacji ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów za 2010 i 2011 r.

W przypadku 2,5% (tj. 8,8 tys.) wypłacanych w 2011 r. świadczeń z funduszu alimentacyjnego uprawnienie powstało w związku z niemożnością ustalenia miejsca zamieszkania dłużnika alimentacyjnego, natomiast 0,3% świadczeń (1,1 tys.) przyznano w związku z brakiem podstawy prawnej (brak umowy międzynarodowej wiążącej zainteresowane państwa) do podjęcia czynności zmierzających do wykonania tytułu wykonawczego w miejscu zamieszkania dłużnika alimentacyjnego.

Ogółem w 2011 r. ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego korzystały osoby wychowywane w 219 tys. rodzin, co w porównaniu z 2010 r., gdy ze świadczeń korzystały osoby uprawnione wychowywane w 208,2 tys. rodzin oznacza wzrost liczby rodzin beneficjentów o 5,2%. Przeciętnie w jednej rodzinie było **1,5** osoby uprawnionej korzystającej ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego (podobnie jak w 2010 r.). Jednakże w większości przypadków (66,2% ogółu rodzin osób korzystających ze świadczenia) świadczenie z funduszu alimentacyjnego wypłacane było na 1 osobę w rodzinie. Drugą co do wielkości grupę stanowiły rodziny z dwiema osobami uprawnionymi (24%), natomiast rodziny wielodzietne (z trojgiem i więcej osób uprawnionych) stanowiły 9,8% ogółu rodzin osób pobierających świadczenia z funduszu alimentacyjnego. Struktura rodzin pobierających świadczenia z funduszu alimentacyjnego w 2011 r. jest podobna do tej z 2010 r.

Tablica 5. Liczba rodzin pobierających świadczenie z funduszu alimentacyjnego według liczby osób uprawnionych w rodzinie

Liczba rodzin pobierających świadczenie z funduszu alimentacyjnego według liczby osób uprawnionych w rodzinie	2010 r.		2011 r.	
	przeciętna miesięczna liczba rodzin	struktura	przeciętna miesięczna liczba rodzin	struktura
Ogółem	208 213	100,0%	219 031	100,0%
- z tego:				
- z 1 osobą uprawnioną	136 047	65,3%	144 963	66,2%
- z 2 osobami uprawnionymi	50 941	24,5%	52 653	24%
- z 3 osobami uprawnionymi	14 953	7,2%	15 212	7%
- z 4 i więcej osobami uprawnionymi	6 272	3,0%	6 203	2,8%

Źródło: Dane MPiPS ze sprawozdań z realizacji ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów za 2010 i 2011 r.

Większość rodzin osób pobierających świadczenia z funduszu alimentacyjnego to rodziny o bardzo niskim lub niskim dochodzie w przeliczeniu na osobę w rodzinie. 16,1% rodzin nie uzyskiwało jakiegokolwiek dochodu w rozumieniu przepisów *ustawy*. Drugą co do wielkości grupą rodzin stanowiły te, których dochód nie przekraczał kwoty 252 zł na osobę (41,1% rodzin). Ogółem, dochód poniżej 504 zł (kryterium dochodowe

uprawniające do świadczeń rodzinnych) uzyskiwało 85,9% rodzin osób korzystających ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego, a więc były to rodziny, które równocześnie spełniały kryterium dochodowe uprawniające do korzystania ze świadczeń rodzinnych. W 2010 r. dochód poniżej 504 zł miało więcej (86,2 %) rodzin odbiorców świadczeń z funduszu alimentacyjnego.

Tablica 6. Liczba rodzin pobierających świadczenie z funduszu alimentacyjnego według wysokości osiąganego dochodu w przeliczeniu na osobę w rodzinie.

Liczba rodzin pobierających świadczenie z funduszu alimentacyjnego wysokości osiąganego dochodu w przeliczeniu na osobę w rodzinie	2010 r.		2011 r.	
	przeciętna miesięczna liczba rodzin	struktura	przeciętna miesięczna liczba rodzin	struktura
Ogółem	208 213	100,0%	219 031	100,0%
- z tego:				
- bez dochodu	27 698	13,3%	35 318	16,1%
- od 0,01 do 100 zł	43 875	21,1%	45 110	20,6%
- od 100,01 do 252 zł	46 121	22,2%	44 914	20,5%
- od 252,01 do 362,50 zł	30 201	14,5%	30 558	14%
- od 362,51 do 504 zł	31 475	15,1%	32 298	14,7%
- od 504,01 do 583 zł	12 105	5,8%	12 971	5,9%
- od 583,01 do 725 zł	16 738	8,0%	17 862	8,2%

Źródło: Dane MPiPS ze sprawozdań z realizacji ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów za 2010 i 2011 r.

Wydatki na świadczenia z funduszu alimentacyjnego

W 2011 r. wydatki na świadczenia z funduszu alimentacyjnego wyniosły **1,3 mld zł** i były o 8,% wyższe niż analogiczne wydatki w 2010 r. (1,2 mld zł). Na wzrost wydatków miał wpływ przede wszystkim wzrost przeciętnej miesięcznej wysokości świadczenia z funduszu alimentacyjnego (o 6,2%), jak również wzrost przeciętnej miesięcznej liczby wypłaconych świadczeń (o 2,8%).

2.3. Obsługa zadań przewidzianych w ustawie o pomocy osobom uprawnionym do alimentów

Koszty obsługi

Wypłata świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest zadaniem z zakresu administracji rządowej zleconym gminie. Zarówno wypłata świadczeń z funduszu alimentacyjnego, jak i koszty ich obsługi, a także koszty podejmowanych działań wobec dłużników

alimentacyjnych, finansowane są w formie dotacji celowej z budżetu państwa.¹ Dodatkowym źródłem środków, z których gminy mogą finansować koszty związane z obsługą *ustawy*, są kwoty należności zwrócone przez dłużników alimentacyjnych z tytułu wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego².

W 2011 r. wydatki na obsługę *ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów* wyniosły **96,5 mln zł** i były o 6,7% wyższe niż w 2010 r. (90,4 mln zł). Z kwoty tej **51,7 mln zł** (55%) wydatkowano na obsługę wypłat świadczeń z funduszu alimentacyjnego, a **44,8 mln zł** (45%) – na pokrycie kosztów związanych z działaniami podejmowanymi wobec dłużników alimentacyjnych (w 2010 r. było to odpowiednio: 49,7 mln zł oraz 40,7 mln zł).

Z dotacji celowej z budżetu państwa sfinansowano koszty obsługi w kwocie ogółem **50,6 mln zł**, tj. o 7,7 % więcej niż w 2010 r. (47 mln zł). Pozwoliło to na pokrycie 57,2% kosztów obsługi wypłat świadczeń z funduszu alimentacyjnego (29,6 mln zł) i 46,9% kosztów podejmowanych działań wobec dłużników alimentacyjnych (21 mln zł). Procentowy udział wydatków na koszty obsługi na poszczególne cele, pokrytych z dotacji z budżetu państwa kształtował się w 2011 r. na poziomie podobnym jak w 2010 r.

Pozostałe wydatki związane z kosztami obsługi w kwocie **45,9 mln zł** (w 2010 r. było to 43,4 mln zł) gminy pokryły ze środków własnych. W ramach tej kwoty, część środków, tj. **18,9 mln zł** (w 2010 r. było to 17,2 mln zł) pochodziła ze zwrotów należności od dłużników alimentacyjnych, stanowiących dochód własny gminy. Środki z tego tytułu wydatkowane na obsługę *ustawy* pokryły 13,9% kosztów wypłat świadczeń oraz 26% kosztów podejmowanych działań wobec dłużników alimentacyjnych), tj. na poziomie podobnym jak w 2010 r. Tym niemniej należy zaznaczyć, iż dochody własne gminy z tytułu zwrotów należności od dłużników alimentacyjnych wyniosły w tym samym okresie ogółem **64,3 mln zł**, tj. o 13,6% więcej niż w 2010 r. (**56,6 mln zł**). Oznacza to, iż na pokrycie kosztów obsługi *ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów* w 2011 r. gminy wykorzystały zaledwie 29,7% środków, jakie uzyskały z tytułu zwrotów od dłużników alimentacyjnych, tj. na poziomie podobnym jak w 2010 r. Mając powyższe na względzie, należy zauważyć, że w 2011 r. gminy osiągnęły dodatkowy dochód własny związany z realizacją *ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów* w kwocie **45,4 mln zł**.

Należy także zauważyć, że w 2011 r. suma kwoty dotacji z budżetu państwa na koszty obsługi *ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów* oraz dochodów własnych gmin z tytułu zwrotów należności od dłużników alimentacyjnych przewyższyła ogólną kwotę wydatków poniesionych przez gminy na obsługę *ustawy*.

¹ dział 852 - Pomoc społeczna, w rozdział 85212 – Świadczenia rodzinne, świadczenia z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego.

² Por. pkt 1.2. *Informacji*: „Świadczenia z funduszu alimentacyjnego” - Finansowanie

W 2011 r. przeciętny miesięczny koszt obsługi wypłaty jednego świadczenia z funduszu alimentacyjnego wyniósł **12,81 zł**. Przeciętny roczny koszt działania wobec dłużnika alimentacyjnego w przeliczeniu na 1 dłużnika alimentacyjnego wyniósł **206,22 zł**, zaś koszt działania wobec dłużnika przy uwzględnieniu liczby podjętych działań kształtował się przeciętnie na poziomie **165,65 zł**.

Decyzje

W 2011 r. organy właściwe wydały ogółem **527,6 tys.** decyzji administracyjnych w sprawach dotyczących realizacji *ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów* (476,3 tys. decyzji w 2010 r.), w tym 10,6 tys. decyzji stwierdzających nienależnie pobrane świadczenia z funduszu alimentacyjnego. Samorządowe Kolegia Odwoławcze wydały ogółem **4 049** decyzji (w 2010 r. było ich 3.901), w tym w przypadku 2 068 decyzji podtrzymały decyzję organu właściwego, w odniesieniu do 414 decyzji uchylły decyzję organu właściwego i przekazały sprawę organowi właściwemu do ponownego rozpatrzenia, zaś w przypadku 1 427 decyzji zmieniły decyzję organu właściwego.

Liczba zatrudnionych

W 2011 r. *ustawę o pomocy osobom uprawnionym do alimentów* realizowało przeciętnie miesięcznie **4 142 osób**, tj. na podobnym poziomie jak w 2010 r.

Wśród ogólnej liczby osób realizujących *ustawę*, **3 843 osób**³ (92,8%) zatrudnionych było na podstawie umowy o pracę, **91 osób** (2,2%) pracowało na podstawie umowy cywilnoprawnej (umowa zlecenie lub umowa o dzieło), zaś pozostałe **208 osób** (5%) stanowili m.in. stażyści z urzędów pracy, praktykanci.

W 2011 r. przeciętnie na jedną osobę zatrudnioną do obsługi *ustawy* (na podstawie umowy o pracę, umowy zlecenia albo umowy o dzieło) przypadało **53** rodzin osób uprawnionych do świadczeń z funduszu alimentacyjnego, **78** osób pobierających świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz **52** dłużników alimentacyjnych.

Kwoty zwrócone przez dłużników alimentacyjnych z tytułu wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego, kwoty wygaszone oraz kwoty umorzone

W 2011 r. dłużnicy alimentacyjni zwrócili kwotę **184,4 mln zł** z tytułu wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego, z tego **120,1 mln zł** przekazano na dochody budżetu państwa, zaś pozostałe **64,3 mln zł** zostało przekazane na dochody własne gmin. W relacji do kwoty wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego kwota zwrotów stanowi

³ 2.139 osób w przeliczeniu na pełne etaty

13,9% (w 2010 r. było to 158,6 mln zł, czyli 13%). Zauważyć należy, że kwota zwróconych przez dłużników należności z tytułu poniesionych przez budżet wydatków na świadczenia z funduszu alimentacyjnego w 2011 r. była o **25,8 mln zł** (tj. o 16,3%) wyższa niż w 2010 r.

W 2011 r. umorzono zobowiązania dłużników alimentacyjnych z tytułu świadczeń wypłacanych w zastępstwie niewyegzekwowanych alimentów na kwotę ogółem **3,4 mln zł** (2,9 mln zł w 2010 r.), z czego 2,5 mln zł stanowiły zobowiązania wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego, 0,7 mln zł - z tytułu wypłaconej zaliczki alimentacyjnej, zaś 0,2 mln zł - zobowiązania z tytułu „starego” funduszu alimentacyjnego. Podstawą umorzenia należności dłużników alimentacyjnych z tytułu świadczeń wypłaconych w zastępstwie alimentów w 81% przypadków była sytuacja dochodowa i rodzinna dłużnika (art. 30 ust. 2 *ustawy*), a w 12 % przypadków skuteczność egzekucji wobec dłużnika alimentacyjnego przez okres 3 lat w wysokości miesięcznej nie niższej niż wysokość zasądzonych alimentów (art. 30 ust. 1 pkt 1 *ustawy*).

W przypadku **4 898** spraw (4 941 w 2010 r.) stwierdzono - w związku ze śmiercią dłużników alimentacyjnych - wygaśnięcie ich należności z tytułu świadczeń wypłaconych wierzycielom alimentacyjnym w zastępstwie alimentów na kwotę ogółem **73,6 mln zł** (**55,4** mln zł w 2010 r.). Przeciętna kwota wygaszonej należności na jedną sprawę wyniosła **15 022 zł** (11 209 zł w 2010 r.).

2.4. Zwrot nienależnie pobranych świadczeń z funduszu alimentacyjnego

Nienależnie pobranymi świadczeniami z funduszu alimentacyjnego są świadczenia:

- a) wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie albo wstrzymanie wypłaty świadczenia w całości lub w części,
- b) przyznane lub wypłacone w przypadku świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą te świadczenia,
- c) wypłacone bez podstawy prawnej lub z rażącym naruszeniem prawa, jeżeli stwierdzono nieważność decyzji przyznającej świadczenie albo w wyniku wznowienia postępowania uchylono decyzję przyznającą świadczenie i odmówiono prawa do świadczenia,
- d) wypłacone, w przypadku gdy osoba uprawniona w okresie ich pobierania otrzymała alimenty.

W 2011 r. kwota zwróconych nienależnie pobranych świadczeń z funduszu alimentacyjnego wyniosła **5,5 mln zł** (4,6 mln zł w 2010 r.), zaś kwota zwróconych

nienależnie pobranych zaliczek alimentacyjnych – **593,8 tys. zł** (1,1 mln zł w 2010 r.). W tym samym okresie podjęto decyzje o umorzeniu nienależnie pobranych świadczeń z funduszu alimentacyjnego w stosunku do kwoty **744,5 tys. zł** (609,8 tys. zł w 2010 r.). W stosunku do kwoty **2,8 mln zł** (2,7 mln zł w 2010 r.) podjęto decyzję o rozłożeniu na raty należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń z funduszu alimentacyjnego, natomiast kwotę **2,5 mln zł** (2,1 mln zł w 2010 r.) potrącono z bieżąco wypłacanych świadczeń.

Na dzień 31 grudnia 2011 r. stan należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń z funduszu alimentacyjnego wyniósł **7,4 mln zł** (5,5 mln zł w 2010 r.). Natomiast stan należności z tytułu nienależnie pobranych zaliczek alimentacyjnych wyniósł **3,4 mln zł** i był o 0,6 mln zł niższy niż stan należności z tego tytułu na ostatni dzień 2010 r.

Podsumowanie

Z danych pochodzących ze sprawozdań z realizacji zadań przewidzianych w ustawie o pomocy osobom uprawnionym do alimentów wynika, że w 2011 r. w stosunku do 2010 r.:

- o 19% wzrosła liczba dłużników alimentacyjnych, wobec których gminy prowadziły postępowania (z 182,7 tys. do 217,4 tys. dłużników),

- o 0,9 pkt proc. wzrosła stopa zwrotów od dłużników należności z tytułu wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego w stosunku do kwoty wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego (z 13% do 13,9%),

- o 16,3% wzrosła bezwzględna kwota zwróconych przez dłużników należności z tytułu wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego (ze 158,6 mln zł do 184,4 mln zł),

- o 2,8% wzrosła przeciętna miesięczna liczba wypłacanych świadczeń z funduszu alimentacyjnego (z 327,2 tys. do 336,4 tys. świadczeń),

- o 5,2 % wzrosła liczba rodzin osób korzystających ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego (z 208,2 tys. do 219 tys. rodzin),

- o 6,2% wzrosła przeciętna miesięczna kwota wypłacanego świadczenia z funduszu alimentacyjnego (z 310,38 zł do 329,57 zł),

- wzrósł odsetek osób pobierających wyższe kwoty świadczenia z funduszu alimentacyjnego (300 zł i więcej), przy jednoczesnym spadku odsetka osób uprawnionych pobierających niższe kwoty świadczenia (do 300 zł),

- dochód poniżej 504 zł (kryterium dochodowe uprawniające do świadczeń rodzinnych) uzyskiwało 85,9% rodzin osób korzystających ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego (w 2010 r. dochód poniżej 504 zł dotyczył 86,2 % rodzin),

- w 2011 r. suma kwoty dotacji z budżetu państwa na koszty obsługi *ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów* oraz dochodów własnych gmin z tytułu zwrotów

należności od dłużników alimentacyjnych przewyższyła ogólną kwotę wydatków poniesionych przez gminy na obsługę *ustawy*, a gminy osiągnęły dodatkowy dochód własny związany z realizacją ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów w kwocie 45,4 mln zł